

Sygn. akt. I ACa 110/13

I ACz 133/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 października 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący Sędzia SA Bożena Wiklak

Sędziowie: SSA Małgorzata Dzieciołowska

SSA Małgorzata Stanek (sprawozdawca)

Protokolant st. sekr. sąd Grażyna Michalska

po rozpoznaniu w dniu 26 września 2013 roku

w Łodzi na rozprawie

sprawy z powództwa **M. O., K. K. i A. O.**

przeciwko **L. O. (1) i W. O.**

o zachowek

na skutek apelacji powódki M. O.

od wyroku Sądu Okręgowego w Płocku

z dnia 26 października 2012 roku sygn. akt I C 1013/11 oraz zażalenia powódek K. K. i A. O. od rozstrzygnięcia w przedmiocie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu zawartego w pkt. 5b zaskarżonego wyroku

I. z apelacji powódki M. O. zmienia zaskarżony wyrok w punktach 1a, 2a i 3 w ten tylko sposób, że w punkcie 1a podwyższa kwotę 5 600, 25 zł zasądzoną od L. O. (1) na rzecz M. O. do kwoty 7 467 (siedem tysięcy czterysta sześćdziesiąt siedem) zł, a w punkcie 2a podwyższa zasądzoną od W. O. na rzecz M. O. kwotę 3 516, 75 zł do kwoty 4 689 (cztery tysiące sześćset osiemdziesiąt dziewięć) zł i oddala powództwo w pozostałej części;

II. oddala apelację w pozostałej części;

III. z zażalenia powódek K. K. i A. O. zmienia pkt. 5b zaskarżonego wyroku w ten tylko sposób, że kwotę 2 952 złote podwyższa do kwoty 17 712 (siedemnaście tysięcy siedemset dwanaście) zł brutto;

IV. przyznaje i nakazuje wypłacenie z funduszu Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Płocku:

a. adwokatowi A. H. prowadzącemu Kancelarię Adwokacką w P. kwotę 6 642 (sześć tysięcy sześćset czterdzieści dwa) zł brutto tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce M. O. z urzędu w postępowaniu apelacyjnym oraz kwotę 184 (sto osiemdziesiąt cztery) zł tytułem zwrotu kosztów przejazdu;

b. **adwokat E. T. prowadzącej Kancelarię Adwokacką w P. kwotę 2 214 (dwa tysiące dwieście czternaście) zł brutto tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódkom K. K. i A. O. z urzędu w postępowaniu zażaleniowym oraz kwotę 368 (trzysta sześćdziesiąt osiem) zł tytułem zwrotu kosztów przejazdu.**

Sygn. akt. I ACa 110/13

I ACz 133/13

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 26 października 2012 r.

Sąd Okręgowy w Płocku po rozpoznaniu sprawy z powództwa M. O., K. K. i A. O.

przeciwko L. O. (1) i W. O. o zachówek:

1. zasądził od pozwanego L. O. (1) na rzecz powódek:

a) M. O. kwotę 5.600,25 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 21 listopada 2011r; b) K. K. kwotę 5.600,25 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 kwietnia 2012r;

c) A. O. kwotę 7.467 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 kwietnia 2012r;

2. zasądził od pozwanego W. O. na rzecz powódek:

a) M. O. kwotę 3.516,75 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 7 grudnia 2011r; b) K. K. kwotę 3.516,75 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 kwietnia 2012r;

c) A. O. kwotę 4.689 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 kwietnia 2012r;

3. oddalił powództwa w pozostałej części;

4. nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Płocku od pozwanych: L. O. (1) kwotę 1.304 zł i W. O. kwotę 1.427,76 zł tytułem ich udziału w kosztach sądowych;

5. przyznał ze Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Płocku na rzecz:

a) adwokata A. H. prowadzącego Kancelarię Adwokacką w P. wynagrodzenie w kwocie 1.476 zł obejmującej 23% podatku VAT, tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce M. O. z urzędu; b) adwokata E. T. prowadzącego Kancelarię Adwokacką w P. wynagrodzenie w kwocie 2.952 zł obejmującej 23% podatku VAT, tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódkom K. K. i A. O. z urzędu;

6. nie obciążył powódek obowiązkiem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego na rzecz pozwanego L. O. (1).

Sąd I instancji ustalił między innymi, że prawomocnym postanowieniem z dnia 12 lipca 2010r Sąd Rejonowy w Żyrardowie w sprawię I Ns 50/l O stwierdził, że spadek po M. O. zmarłym w dniu (...), na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza nabyli żona K. O. w 9/36 części oraz dziewięcioro dzieci po 3/36 części każde z nich. Strony są dziećmi spadkodawcy i ustawowymi spadkobiercami majątku. Przed śmiercią wraz z żoną zamieszkiwał w zabudowanej nieruchomości położonej w M. przy ul (...). W dniu 10 czerwca 2000r M. O. darował przedmiotową swoim synom (...) w części każdemu z nich. Powyższa nieruchomość stanowiła majątek odrębny spadkodawcy. Dla pozwanego L. O. (1) była to druga darowizna, albowiem w dniu 6 maja 2000r rodzice darowali mu w formie aktu notarialnego nieruchomość rolną pochodzącą z gospodarstwa rolnego, stanowiącego majątek objęty ich wspólnością ustawową małżeńską. Na darowanej nieruchomości pozwani ustanowili dożywotnio i nieodpłatnie służebność osobistą mieszkania, polegającą na prawie korzystania z jednej izby przez obojga małżonków. Po zawarciu umowy pozwany L. O. (1) na bieżąco regulował zobowiązania pieniężne związane z nieruchomością. W dniu 10 czerwca 2000r pozwany L. O. (1) sprzedał nieruchomość darowaną mu przez rodziców położoną w M. przy ul (...), oznaczoną jako działka nr (...), o pow. 3,1353 ha, za cenę 100.000 zł. Na nieruchomości przy ul (...), stanowiącej działkę o numerze (...), stał na niej budynek mieszkalny, częściowo drewniany budowany po wojnie i częściowo murowany o POW. 60 m², budowany w późniejszym okresie. W oknach były ubytki, podłoga od strony podwórka była słaba z przybijaną do niej białych od zewnętrznej strony budynku odchodziły deski, był zerwany dach, który remontowano, do domu

nie było doprowadzonej wody, była studnia. Na podwórzu znajdował się jeszcze jeden budynek mieszkalny, który nadawał się do rozbiórki i stała nieprzydatna stodoła po spaleniu. Drewniana część domu była w gorszym stanie, od części murowanej. Była wilgoć i przeciekał sufit. Rok przed darowizną część murowaną budynku zajmowały siostry A. i M. z dziećmi. Rodzice stron wraz z najmłodszym synem W. zajmowali część drewnianą domu. Nieruchomość w momencie darowizny była w złym stanie technicznym. Działka była zachwaszczona, nie uporządkowana. Z uwagi na jej kształt długi i wąski, nie mogła być podzielona na dwie niniejsze. Kształt działki, stan techniczny budynku mieszkalnego i pozostałych budynków znajdujących się w stanie ruiny, brak bieżącej wody i kanalizacji, ogrzewanie węglem z kuchni kamiennej, to elementy obniżające wartość nieruchomości. Na zmniejszenie wartości nieruchomości miały także wpływ koszty usunięcia ruin i uporządkowanie terenu, a także jej obciążenie prawem dożywocia. Wartość rynkowa zabudowanej nieruchomości gruntowej położonej na działce nr (...) w M. rynkowej, według stanu na dzień dokonanej na rzecz pozwanych darowizny tj. 10 czerwca 2000r, a cen aktualnych wynosi 172.600 zł. Wartość prawa służebności osobistej dożywnotnego mieszkania, przy przyjęciu przewidywanego okresu życia dożywnotników na lat 19, na dzień sporządzenia umowy, wynosi - 6005 zł (rocznie 316 zł). Ostateczna wartość nieruchomości z obciążeniem prawa dożywocia — 166.600 zł. Budynek mieszkalny został rozebrany przez L. O. (1) w 2003r. Aktualnie działka jest uporządkowana i od 2005r zabudowana nowym budynkiem, który służy celom mieszkaniowym pozwanego, jego rodziny i matki stron. W dniu 21 kwietnia 2001r pozwanemu zostało wypłacone odszkodowanie w kwocie 40.200 zł za szkodę wynikłą na pojeździe m-ki M.. Pozwany uścił zobowiązania płatnicze od nieruchomości na rzecz Urzędu Miasta w M. w dniach 25.10. 2000 r. i 13.11. 2000 r. Powódka K. K. jest opiekunem prawnym całkowicie ubezwłasnowolnionej siostry A. O.. Wszystkie trzy powódki są rencistkami, z tytułu całkowitej niezdolności do pracy. Powódki za życia spadkodawcy nie otrzymały ód niego żadnej darowizny.

Sąd I instancji jako miarodajną do oceny stanu nieruchomości przy ul. (...) w M. przyjął opinię biegłej sądowej A. S., która posiłkowała się dokumentami, zdjęcia i zeznaniami stron złożonymi w sprawie, wobec braku innych danych, które poszukiwała we właściwym starostwie. Z zeznań powódki M. O. ewidentnie wynika, że stan nieruchomości, w szczególności budynku mieszkalnego był zły, pomimo jej twierdzeń, że dało się jeszcze w nim mieszkać, a jej zarzut odnoszący się do zaniżenia wartości nieruchomości, poprzez nie uwzględnienie znajdujących się w pobliżu źródeł geotermalnych, w świetle zeznań biegłej należy uznać za chybiony. Sąd Okręgowy w całości podzielił opinię A. S., albowiem jest ona wyczerpująca, poparta analizą transakcji na rynku lokalnym porównywalnych nieruchomości i zawiera szczegółowa, przekonującą argumentację stanowiska, w zakresie wartości działki, rozszerzoną w toku zeznań przed sądem.

W ocenie Sądu Okręgowego materiał dowodowy zebrany w sprawie i zanalizowany w sposób powyższy pozwala stwierdzić, że powódki są uprawnione do zachowku po zmarłym M. O.. Każda z uprawnionych jest ustawową spadkobierczynią po swoim ojcu w udziałach wynoszących po 9/36 każda z nich. Takie same udziały, na mocy ustawy, przypadają pozwanym. Wobec powyższego stwierdzić należy, że stosownie art. 991 1 k.c. powódkom (zstępny), które byłyby powołane do spadku z ustawy, należy się 2/3 wartości udziału jest trwale niezdolna do pracy.

Na wartość majątku spadkowego składają się darowizny uczynione przez spadkodawcę na rzecz pozwanego L. O. (1) w postaci 72 udziału w nieruchomości rolnej położonej w M. przy ul. (...) w kwocie 50.000 zł (z kwoty 100.000 zł stanowiącej cenę jej sprzedaży uzyskanej w czasie zbliżonym do daty darowizny) oraz zabudowanej nieruchomości położonej w M. przy ul. (...) o wartości 168.808 zł. Przy ustaleniu wartości nieruchomości zabudowanej Sąd I instancji uwzględnił jej obciążenie prawem dożywocia, które w dacie sporządzenia umowy darowizny biegła określiła na kwotę 6005 zł, które należało pomniejszyć na dzień sporządzenia opinii, o przeżyte przez matkę stron lat 12, liczonych od daty uczynionej darowizny (12 lat x 316 zł rocznego dożywocia = 3792 zł czyli 172.600 zł - 3792 zł = 168.808 zł).

W sprawie występuje dwóch pozwanych, którzy w różnym stopniu zostali obdarowani przez spadkodawcę. Pozwany L. O. (1) uzyskał darowiznę w łącznej wysokości 133.500 zł (50.000 zł + 83.300 zł tj. 1/2 udziału w nieruchomości zabudowanej), zaś pozwany

W. O. w wysokości 83.3 00 zł (1/2 udziału w nieruchomości zabudowanej). Sąd I instancji ustalił, że udział spadkowy wynoszący 3/36 części z darowizny na rzecz syna L. O. (1) wynosi 11.200,50 zł, zaś na rzecz syna W. O. kwotę 7.033.50 zł. Obciążył L. O. (1) zapłatą na rzecz powódki A. O. kwotą 7.467 zł, a W. O. kwotą 4.689 zł, które stanowią 2/3 wartości udziału spadkowego, jaki by jej przypadł przy dziedziczeniu ustawowym. W przypadku pozostałych powódek Sąd

Okręgowy wskazał, że nieprawidłowo przyjął, że należą im się kwoty w wysokości 1/2 udziału j/w, pomijając przez przeoczenie fakt, że obie są również trwale niezdolne do pracy. Tym sposobem zasądził od L. O. (1) na ich rzecz kwoty po 5.600,25 zł (zamiast 7.467 zł), zaś od W. O. na ich rzecz kwoty po 3.516.75 zł (zamiast 4.689 zł). Ustawowe odsetki od zasądzonych kwot Sąd Okręgowy ustalił od daty doręczenia pozwanym odpisów pozwów uznając, że z tą datą każdy z nich pozostawał w zwłoce ze spełnieniem świadczenia, albowiem wówczas zapoznali się z dochodzonymi kwotami, do zapłaty których zostali wezwani.

Sąd I instancji nie uwzględnił przy ustalaniu zachowku zobowiązania płatniczego uiszczonego przez pozwanego L. O. uznając je, jako jego własne z tytułu przysługującego mu prawa własności do nieruchomości zabudowanej i korzystania z niej.

Sąd Okręgowy nie podzielił stanowiska powódek K. K. o solidarnej odpowiedzialności pozwanych z tytułu zachowku opartej na treści art. 1034 k.c. Na podstawie tego przepisu spadkobiercy ponoszą solidarną odpowiedzialność za długi spadkowe do chwili działu spadku. Zachowek nie jest długiem spadkowym i roszczenie z tego tytułu uprawniony może kierować dowolnie do jednego lub kilku osób zobowiązanych do realizacji świadczenia z tego tytułu. Solidarność pozwanych nie wynika ani z ustawy, ani z czynności prawnej (art. 369 k.c.).

Sąd I instancji oddalił powództwo w pozostałej części, jako zdecydowanie wygórowane i rozstrzygnął o kosztach procesu (opłata sądowa od zasądzonych roszczeń i koszty opinii biegłej), obciążając nimi każdego z pozwanych w częściach odpowiadających ich przegranej, przy uwzględnieniu zaliczki uiszczonej przez pozwanego L. O. w wysokości 1.000 zł. O wynagrodzeniu z tytułu zastępstwa procesowego, świadczonego na rzecz powódek z urzędu, orzeczono ze Skarbu Państwa, z uwagi na wynik postępowania, w którym powódki przegrały w ponad 90% zgłoszonych roszczeń. Sąd Okręgowy nie obciążył powódek obowiązkiem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego na rzecz pozwanego L. O. na mocy art. 102 k.p.c. mając na względzie ich wyjątkową sytuację materialną i życiową. Każda z nich choruje i utrzymuje się z niewielkiej renty.

Powódka M. O., zaskarżyła powyższy wyrok w pkt. 1 a), 2a), 3. zarzucając: a. naruszenie prawa materialnego: art. 991 1 k.c. poprzez przyjęcie, że powódce M. O. przysługuje 1/2 wartości udziału spadkowego, jaki by jej przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, podczas gdy bezspornie zostało wykazane, iż powódka jest trwale niezdolna do pracy, w związku z czym należny jej zachowek powinien wynosić 2/3 wartości jej udziału spadkowego, b. naruszenie przepisów postępowania, mające wpływ na wynik sprawy: art. 233 1 k.p.c. poprzez dowolne rozważenie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego i uznanie, że opinia biegłej A. S. jest wyczerpująca i poparta analizą transakcji na rynku lokalnym porównywalnych nieruchomości, podczas gdy nie uwzględniła ona w adekwatny sposób takich cech nieruchomości jak bezpośrednia bliskość centrum miasta, otoczenia nieruchomości czy występowania w tym rejonie źródeł wód geotermalnych oraz zastrzeżeń powódki M. O. co do stanu działki na dzień dokonania jej darowizny.

Wskazując na powyższe, skarżąca wniosła o:

a. zmianę zaskarżonego wyroku i orzeczenie zgodnie z żądaniem pozwu; b. ewentualnie o uchylenie wyroku do ponownego rozpoznania przez Sąd I instancji, c. zasądzenie kosztów zastępstwa procesowego za postępowanie przed Sądem II instancji – nie zostały bowiem uiszczone przez powódkę M. O. w całości ani w części.

W zażaleniu na rozstrzygnięcie zawarte w punkcie 5b zaskarżonego

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja powódki M. O. jest częściowo uzasadniona.

Skarżąca trafnie zarzuca, że Sąd I instancji błędnie przyjął, że powódce M. O. przysługuje 1/2 wartości udziału spadkowego, jaki by jej przypadł przy dziedziczeniu ustawowym. Z materiału dowodowego wynika, że powódka M. O. jest trwale niezdolna do pracy (pobiera rentę z powodu niezdolności do pracy), w związku z czym należny jej zachowek powinien wynosić 2/3 wartości jej udziału spadkowego. Pomyłkę co do wielkości udziału stanowiącego podstawę

obliczenia zachowku Sąd I instancji dostrzegł zresztą już po wydaniu orzeczenia, czemu dał wyraz w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. Tak więc zarzut obrazy prawa materialnego okazał się zasadny, co skutkuje podwyższeniem kwoty zachowku, należnego powódce od obu pozwanych W pozostałej części apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Wbrew zarzutom apelacji ocena zebranego w sprawie materiału dowodowego została przez Sąd I instancji dokonana zgodnie z kryteriami wymienionymi w przepisie art. 233 § 1 k.p.c.

Skuteczne postawienie zarzutu błędnej oceny materiału dowodowego nie może polegać na konstatacji, że biegła sądowa „nie uwzględniła w należyty sposób uwag powódki M. O., skonkretyzowanych w piśmie z 21 września 2012 roku”. W części motywacyjnej apelacji skarżąca zaprezentowała subiektywne przemyślenia co do stanu działki na dzień dokonania darowizny na podstawie własnej oceny dowodów. Taka polemika z ustaleniami Sądu I instancji nie może odnieść zamierzonego skutku. Podkreślenia wymaga, że powódka miała możliwość wyjaśnienia wszystkich wątpliwości co do opinii biegłej A. S. na rozprawie (k 321 – k 322). Warto również zauważyć, że ustalenie wartości rynkowej zabudowanej nieruchomości gruntowej na działce nr (...) w M. wymagało wiadomości specjalnych. Powódka po wydaniu przez biegłą A. S. opinii ustnej, nie zgłosiła żadnych dalszych wniosków dowodowych (protokół rozprawy – k 324), a więc niezrozumiałe jest oczekiwanie skarżącej, że Sąd I instancji dokona ustaleń odmiennych od wniosków opinii biegłej sądowej.

Zażalenie powódek K. K. i A. O. jest uzasadnione.

Jak trafnie zauważył Sąd I instancji, powódki przegrały w około 90% i wobec tego była podstawa do nakazania wypłacenia ich pełnomocnikowi z urzędu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu ze Skarbu Państwa. Niezrozumiałe jest natomiast ustalenie stawki wynagrodzenia w kwocie 2.952 zł brutto. Powódki pozwem z 21 października 2011 roku wniesionym w sprawie I C 2178/11 wystąpiły z żądaniem zasądzenia od pozwanych zachowku w kwocie po 250 000 złotych dla każdej z nich z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu. W tej sytuacji wynagrodzenie należało ustalić na podstawie § 6 pkt. 7 w związku z § 2 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U.02.163.1348), a więc w kwocie 8856 zł brutto z tytułu udzielenia pomocy prawnej każdej z powódek.

Z tych wszystkim względów Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. z apelacji powódki M. O. zmienił zaskarżony wyrok w punktach 1a, 2a i 3 ten tylko sposób, że punkcie 1a podwyższył kwotę 5 600, 25 zł zasądzoną od L. O. (1) na rzecz M. O. do 7 467 zł, a w punkcie 1b podwyższył zasądzoną od W. O. na rzecz M. O. kwotę 3 516, 75 zł do 4 689 zł i oddalił powództwo w pozostałej części.

W pozostałej części apelację należało oddalić na podstawie art. 385 k.p.c.

Uwzględniając zażalenie powódek K. K. i A. O. Sąd Apelacyjny zmienił pkt. 5b zaskarżonego wyroku w ten tylko sposób, że kwotę 2 952 złote podwyższył do kwoty 17 712 zł brutto.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódkom w postępowaniu apelacyjnym orzeczono na podstawie art. 100 zdanie drugie k.p.c. w związku z art. 108 k.p.c. uznając, że pomimo uwzględnienia apelacji w niewielkim zakresie, powódkę należy ostatecznie uznać za przegrywającą postępowanie apelacyjne. Wobec tego koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódkom z urzędu w postępowaniu apelacyjnym i oraz koszty przejazdu (zgodnie z wyliczeniem pełnomocnika) należało wypłacić ze Skarbu Państwa. Co do zażalenia powódek K. K. i A. O., koszty nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódkom z urzędu w postępowaniu zażaleniowym oraz koszty przejazdu pełnomocnika należało wypłacić ze Skarbu Państwa.

W przypadku pełnomocnika z urzędu powódki M. O. podstawą wyliczenia wynagrodzenia jest § 6 pkt. 7 oraz § 13 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U.02.163.1348), zaś wynagrodzenie pełnomocnika powódek K. K. i A. O. zostało obliczone na podstawie oraz § 6 pkt.5 oraz § 13 ust. 2

pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz.U.02.163.1348),

Z tych względów Sąd Apelacyjny przyznał i nakazał wypłacenie z funduszu Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Płocku: a. adwokatowi A. H. prowadzącemu Kancelarię Adwokacką w P. kwotę 6 642 złote brutto tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódce M. O. z urzędu w postępowaniu apelacyjnym oraz kwotę 184 złotych tytułem zwrotu kosztów przejazdu; b. adwokat E. T. prowadzącej Kancelarię Adwokacką w P. kwotę 2 214 złote brutto tytułem nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powódkom K. K. i A. O. z urzędu w postępowaniu zażaleniowym oraz kwotę 368 złotych tytułem zwrotu kosztów przejazdu.